

Aralık 2020

Yıl: 4 Sayı: 2 ss. 12-25

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 13.11.2020

Kabul Tarihi: 01.12.2020

ISSN: 2619-9408

December 2020

Volume: 4 Issue: 2 pp. 12-25

Article Type: Research Article

Submitted: 13.11.2020

Accepted: 01.12.2020

COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE SOSYOLOJİ ÖĞRENCİLERİNİN YAŞÇILIĞA KARŞI TUTUMLARI

Ayşegül DEMİR*

ÖZET

Bu çalışmada, COVID-19 pandemi sürecinde Sosyoloji öğrencilerinin yaşçılığa tutumlarının ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Yaşçılık, birçok sosyal yapı ve bağlam açısından yaşam döngüsü boyunca çeşitli biçimlerde belirginlik göstermektedir. Kuramsal olarak Stereotip Kimlik Teorisi'ne göre, yaşlılara karşı yapılan/yapıldığı düşünülen yaşçılığın, Sosyoloji öğrencileri tarafından geliştirilen tutumlar doğrultusunda sonuçları araştırılmıştır. Bu bağlamda, genç ve yaşlı bireylere ilişkin yaşlılığın sosyal ve psikolojik etkileri üzerine sistematik bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, betimsel tarama (Survey) modeli üzerine temellendirilen nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın örneklem grubunu, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Sinop Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümü öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem, basit tesadüfi örneklem tekniğiyle seçilen toplamda 174 öğrenciden 165 öğrencinin (32 kadın, 133 erkek) katılımıyla oluşmaktadır. Çalışmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Anketin ilk bölümünde "Kişisel Bilgi Formu" ikinci bölümde ise "Yaşlı Ayrımcılığı Ölçeği" bulunmaktadır. Anket formu ile öğrencilerden elde edilen bilgiler, "SPSS 22.0 V." istatistik paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada elde edilen verilere uygulanacak olan testlerin seçimi öncesinde hata terimlerinin normal dağılım gösterip göstermediği kontrol etmek amacı ile Shapiro-Wilk normallik testi uygulanmıştır ($p>0,05$). Ölçekten elde edilen puanlar için ikili karşılaştırmalarda Independent samples t-test, çoklu karşılaştırmalarda ise One-Way ANOVA ve Tukey HSD testinden yararlanılmıştır. Çalışmanın bulguları, COVID-19 pandemi sürecinde Sosyoloji öğrencilerinin yaşçılığa tutumlarında anlamlı bir farklılığın olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19 pandemi süreci, yaşçılık, stereotip kimlik teorisi.

SOCIOLOGY STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS AGEISM IN THE COVID 19 PANDEMIC PROCESS

ABSTRACT

In this study, it was aimed to reveal the sociology students' attitudes towards ageism during the COVID-19 pandemic process. Ageism is evident in various forms throughout the life cycle in terms of many social structures and contexts. Theoretically, according to the Stereotype Identity Theory, the results of age-related discrimination against the elderly, which are / are thought to be done, were investigated in line with the attitudes developed by Sociology students. In this context, a systematic literature review has been carried out on the social and psychological effects of old age on young and old individuals. In the study, the quantitative research method based on the descriptive survey (Survey) model was used. The sample group of the study consists of students from Sinop University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Sociology in the 2019-2020 academic year. The sample consists of 165 students (32 females, 133 males), out of a total of 174 students selected by simple random sampling technique. The survey method was used as a data

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, ayseguldemir@sinop.edu.tr. Orcid: 0000-0002-7328-4492

collection tool in the study. There is "Personal Information Form" in the first part of the questionnaire, and "Elderly Discrimination Scale" in the second part. The information obtained from the students with the questionnaire form, "SPSS 22.0 V." It was analyzed using a statistical package program. Shapiro-Wilk normality test was applied to check whether the error terms show normal distribution before selecting the tests to be applied to the data obtained in the study ($p > 0.05$). For the scores obtained from the scale, Independent samples t-test was used for paired comparisons, and One-Way ANOVA and Tukey HSD test were used for multiple comparisons. The findings of the study show that there is a significant difference in sociology students' attitudes towards ageism during the COVID-19 pandemic process.

Key Words: COVID-19 pandemic process, ageism, stereotype identity theory.

Giriş

COVID-19 pandemi süreci, Zizek'e (2020) göre, insanın varlığını birçok yönüyle tedirgin eden ve benzeri görülmemiş değişiklikleri beraberinde getirdi. Görünüşte imkânsız olan birçok şey çoktan gerçekleşti. Bütün ülkeler kilitlendi. Nerdeyse dünyanın artık dönmeyi bıraktığı sanılan anlar dahi yaşandı. Çoğu insanın evlerinde belirsiz bir gelecekle karşı karşıya kalma korkuları yaşadıklarını söylemek mümkün oldu. Çoğu insan hayatta kalsa bile muhtemelen mega-ekonomik bir krizin kapıda toplumlara bekleyeceği bir risk silsilesi belirdi. Bu bağlamda, toplumda risk silsilesine sebebiyet verecek yaşlılık, pandemi sürecinde görünürlüğü özellikle yaşlı bireyler üzerinde artarak hissedilen ve araştırılması gereken bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

Yaşlılık, kavram olarak bireylerin yaş gruplarına göre yapılan klişeleşme, önyargı ve ayrımcılık anlamına gelmektedir. Yaşlılık, özellikle yaşlı bireyler açısından oldukça yaygın ve sinsi bir uygulama olup onların psikolojik durumları ve sağlık üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır. Yaşlı bireyler için yaşlı olma durumu bazı faktörler açısından gündelik hayatı zorlaştırabilmektedir. Yaşlılıkta bu durum istihdam, sosyal hizmetler, medya gibi klişe unsurların etkisiyle birleşerek yaşlıları toplumda marjinalleştirebilir ya da dışlayabilir. Toplumsal olarak herhangi bir önyargının en normalleştirilmiş olanı olarak kabul edilen yaşlılık, henüz ırkçılık ya da cinsiyetçilik gibi geniş çapta karşı konulacak konumda değildir. Bu sebeple, normalleşmiş görünen bu husus birçok konuda toplumdaki yaşlı bireylerin refahları üzerinde olumsuz etkilere sebep olabilir (WHO, 2020).

Yaşlanma olgusunun, içinde yaşanılan toplumun hiyerarşi, kültür, ekonomik ve politik yapısı dikkate alınarak tartışılması önemli olmaktadır. Yaşlanma, aynı toplumda farklı kategorilerde görüldüğü gibi aynı sınıf içinde de bu durum söz konusu olabilmektedir. Yani yaşlanma zamana, mekâna ve toplumsal bağlamın durumuna göre şekillenmektedir. Böylece bedene ilişkin kültürel kodlara ve toplumsal algılara ilişkin bilgilerin ipuçları da yaşlanma olgusunun içinde barınmaktadır. Ortalama yaşam süresi, refah düzeyi ve fırsatlara erişim konuları bir toplumda, yaşlanma ve yaşlılık ile ilgili tanımları ve algıları şekillendirmektedir. Yaşlılık, yaşlı olmayan bireylere göre tespit edildiği için birey her hâlükârda birilerine kıyasla daha yaşlı olacaktır (Timurtürkan ve Demez, 2018).

Yaş ve yaşlanmanın dört boyutu vardır. Çoğumuzun düşündüğü boyut, birisinin doğduğundan beri geçen yıl sayısı olarak tanımlanan kronolojik yaştır. İkinci boyut biyolojik yaşlanmadır ve bu, orta ve yaşlı yıllarımıza girerken "bizi yavaşlatan" fiziksel değişiklikleri ifade eder. Örneğin, atardamarlarımız tıkanabilir veya akciğerlerimizle ilgili sorunlar nefes almamızı zorlaştırabilir. Üçüncü bir boyut olan psikolojik yaşlanma, biz yaşlandıkça meydana gelen zihinsel işlev ve kişiliği içeren psikolojik değişiklikleri ifade eder. Gerontologlar, kronolojik yaştan her zaman biyolojik veya psikolojik yaşla aynı şey olmadığını vurgular. Örneğin 65 yaşındaki bazı insanlar, 50 yaşındaki bazılarına göre çok daha genç görünebilir ve hareket edebilir. Yaşlanmanın dördüncü boyutu sosyaldır. Sosyal yaşlanma, bir kişinin hem akraba ve arkadaş ağlarında hem de işyeri ve ibadethaneler gibi resmi organizasyonlarda rollerinde ve ilişkilerinde meydana gelen değişiklikleri ifade eder. Sosyal yaşlanma bir kişiden diğerine farklılık gösterse de aynı zamanda bir toplumun kültürünün bir parçası olan yaşlanma algısından da derinden etkilenir. Bir toplum yaşlanmaya olumlu bakarsa, o toplumda

bireylerin yaşadığı sosyal yaşlanma, yaşlanmaya olumsuz bakan bir toplumdan daha olumlu ve keyifli olacaktır (Barkas, 2011).

Son yıllarda gerek medya gerekse sosyal politika gündeminde 65 yaş ve üzeri bireyler için "başarılı yaşlanma" kavramı üzerine giderek daha fazla vurgu yapılmaktadır. Başarılı yaşlanmanın gündelik hayatta odak noktası aktivite, gönüllülük ve katılım olarak belirlenmektedir. Bu perspektif kısmen bir gençlik normuna dayansa da yaşlanma ve yaşlılarla ilgili olumsuz tutumlara karşı koymaya yardımcı olmaktadır. Dinamik ve ilham verici bu yaklaşımlar, toplumsal yaşamda yararlı olarak nitelenebilecek yeni bir yaşlanma anlayışının sebep olabileceği gibi bir risk unsuru da taşıyabilir. Bu yaklaşımlar temelinde, başarısızlıklarından dolayı öteki olarak nitelendirilmeyen bireylerle birlikte, bu ideale ulaşmak için ifade edilmemiş bir sosyal beklenti ve sorumluluğu beraberinde getirebilir (Qeniart & Charpentier, 2011). Böylece, yaşçılık aynı zamanda bireylerin kendi kendilerine bu "başarılı yaşlanmayı" başarabilecekleri ya da bireysel çaba ve yeterli irade ile daha sonraki yıllara aktarılabilen, tüm sosyal eşitsizlikleri ya da daha sonra ortaya çıkan eşitsizlikleri ortadan kaldıracabilecekleri bir hayat inancının da oluşması ve bu inancın sürdürülmesine katkı sunan imkanları da bertaraf edebilmektedir (Calasanti, 2008).

Hayatın her aşamasında birey, yaşlanmanın kaçınılmazlığı ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu yaşam yolculuğunda ilerlerken, bedenler, duygular ve davranışlar bireyin kendi için yarattığı sosyal çevreyi ve farklı yaş gruplarındaki diğerleriyle etkileşimi doğrudan etkilediği için yaşlanma sürecinde keskin bir şekilde farkındalık oluşturmaktadır. Çoğu kişisel ilişkilerde, yaşa yakın olanlardan arkadaşlar, ortaklar seçme eğilimi bulunmakta ve yoğun bir şekilde yaşa dayalı kesin sosyal sınırları çizilmektedir. Yaşa uygun olmayan bir sosyal ortama girildiğinde ise bu durum rahatsız edici olabilmektedir. Gündelik yaşamda yargılarımız, bilinçli olarak inkâr etsek bile çoğu zaman yaşa dayalı ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, çoğu insan yeni tanıştığı birinin yaşlarını tahmin etmeye çalışacak ve sonuç olarak onun hakkında varsayımlarda bulunacaktır (Macnicol, 2009).

Bir yandan yaşın gerçekten önemli olmadığı ve yaşın görmezden gelinmesi gerektiği inancı da mevcuttur. Fakat ne olursa olsun toplumsal yaşamda yaş önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü, bedenler değişirken yaşlılık, marjinal bir durum ve birikmiş deneyimler açısından diğer gruplara nazaran bir fark oluşturmaktadır. Yaşlı bireylere karşı orantısız ve olumsuz etkiye sahip eylemler ya da ihmaller olarak yaşçılığı kabul etmek ve ayırt etmek kavramı netleştirmek açısından faydalı olabilir. Bu bağlamda yaşçılık, yaşlı yetişkin olarak adlandırılan belirli gruplar üzerinde haksız bir yük oluşturabilir. Toplumun yaşlı üyeleri üzerindeki etkisini hesaba katmayan politikalar, kararlar ve müzakereler sistematik olarak yaşçılığı tetikleyebilir. Kurumsal bağlamda yasa, politika ve uygulamada yaşçılık dikkate alındığında, bir bütün olarak yaşlılar üzerinde farklı bir etkiye sahip olan ya da belirli yaşlı nüfusları üzerinde olumsuz bir etkisi olan kararlar ya da eylemler görülebilmektedir. LCO'ya göre yaşçılığın yasal konumu; (a) yaşlıların zararına gençlere fayda sağlayan yasalar arasındaki ayrımlar; (b) eskiye ile yeni arasında orantısız etkisi olan yasalar; (c) yaşlı yetişkin nüfus kesimlerinden belirli hakları kaldıran yasalar şeklinde sıralanabilir. Bu sebeple yaşlı bireylerin ihtiyaçları diğer yaş gruplarının ihtiyaçlarına veya verimlilik ya da maliyet düşürmeye yönelik idari ihtiyaçlara kolaylıkla dâhil edilebildiğinden yaşçılığın diğer ayrımcılık türlerine göre ele alınması genellikle daha zor olabilmektedir. Ekonomik açıdan sınırlı kaynaklar, yasalar, maliyet, ihtiyaçlar üzerinde konumlandığında yaşlı bireylerin yaşamlarını idame ettirebilmeleri açısından hayati bir olarak görülmektedir (LCO, 2020).

Steele ve Aronson (1995) tarafından ortaya atılan Stereotip tehdidi, bir ayrımcılık tepkisi davranışı teorisi olarak belirlenmiştir. Teori, insanların belirli koşullar altında açığa çıkan stereotipleri sonuç zararlı olsa bile, uygulamada yerine getirebilmek için bilinçaltı ile hareket edeceklerini öne

sürmektedir. Teoriye göre, Stereotip tehdidi koşullarının oluşması için, üç unsurun olması gerekmektedir. Bunlar;

- 1) Birey, basmakalıp bir performans beklentisinin olduğu bir durumla yüzleşmelidir.
- 2) Birey klişeleşmiş bir grupta kendini tanımlamalıdır.
- 3) Diğerleri (gözlemciler, değerlendiriciler, vb.), bireyi kalıplaşmış olan grubun bir üyesi olarak algıladığına inanmalıdır.

Steele ve Aronson'ın (1995) stereotip üzerindeki çalışmalarında performansın, başkalarının bireyin davranışını stereotipler merceğinden gördüklerinin farkına varılmasıyla engellenebileceğini ileri sürmektedir. Örneğin; bu çalışmalara paralel olarak stereotip tehdidi üzerine yapılan deneylerin çoğuna bakıldığında, belirli klişe tehditlerin ırkla ilişkilendirildiği ve sonuçların bu ilişki doğrultusunda oldukça tutarlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda seçilmiş bir grup araştırmacı, yaşçılık ile karşı karşıya olan yaşlı bireylerin deneyimlerine stereotip tehdidi kavramını uygulamaktadır. İrksal olarak motive edilmiş deneylerin yaş ayrımcılığına ilişkin testlerinden elde edilen bulgular, yaşlı bireylerin stereotip engellerine karşı derin bir bakış açısı sunmaktadır (Reducing Stereotype Threat, 2008). Stereotip'in toplumsal farklılaşmaya tesiri, dışarda bulunan grup açısından olumsuzluk oluşturan ve aidiyet grubu üzerinde bireyleri yüceltici bir çeşit farklılık duygusu kazandırmakla sınırlı kalmamaktadır. Uzun süre ayrımcılık durumuna maruz kalan bireylerin, kendilerine atfedilen özellikleri paylaştıkları ve benlik imgelerinin stereotip doğrultusunda değiştiği söylenebilir (Sürgevil, 2008).

Butler'e göre (1969) yaşçılık (ageism), "genç ve orta yaşlıların derin bir huzursuzluğunu yansıtır. Yaşlanmaya, hastalığa, engelliliğe karşı kişisel bir tiksinti, hoşnutsuzluk, güçsüzlük, yararsızlık ve ölüm korkusu" durumu ile özdeşleşir. Yaşçılık, yaşlanmaya ve yaşlılığa karşı olumsuz bir önyargı veya basmakalıp tutumdan oluşur. Esasen olumsuz klişeler ve yaşlı yetişkinlerle ilgili mitler şeklinde sürdürülür. Yaşlılığa katkıda bulunduğu varsayılan ilk faktör, Batı toplumundaki ölüm korkusudur. Batı medeniyeti, ölümü insan yaşam döngüsünün dışında kavramsallaştırır. Bu nedenle, ölüm deneyimlenir ve kendine bir hakaret olarak görülür. Ölüm, yaşam akışının doğal ve kaçınılmaz bir parçası olarak görülmez. Bu, yaşamın ve ölümün sürekli bir döngünün parçası olduğu Doğu felsefesiyle karşılaştırılabilir. Ölüm ve yaşam ayrılmaz bir şekilde iç içe geçmiştir ve "benlik" baştan sona devam eder. Ancak Batı toplumunda kişi olmak, kişinin hayatta olması ve hayatındaki olayları kontrol altında tutması gerektiği anlamına gelir. Bu nedenle ölümden korkulur (Butler ve Lewis, 1977). Ölümden korkulduğu gibi, yaşlılıktan da korkulmaktadır. Amerikan toplumunda ölüm ve yaşlılık eşanlamlı olarak görülmektedir. Yaşçılık tutumlarının ve stereotiplerin gençleri ve orta yaşlıları yaşlılara karşı hissettikleri kararsızlıktan izole etmeye hizmet ettiğini varsayar. Bu kararsızlık, yaşlı bireylerin yaşlanmayı ve ölümü temsil ettiği gerçeğinden kaynaklanmaktadır (Kastenbaum, 1973).

Yaşlılığa katkıda bulunmak için öne sürülen faktörlerinden diğeri, toplumdaki gençlik kültürüne yapılan vurgudur. Örneğin, televizyondan romana uzanan medya, gençliğe, fiziksel güzelliğe ve cinselliğe vurgu yapar. Daha yaşlılar öncelikle göz ardı edilir ya da olumsuz olarak tasvir edilir (Traxler, 1980). Gençliğe vurgu sadece yaşlı bireylerin nasıl algılandığını değil, aynı zamanda yaşlı bireylerin kendilerini nasıl algıladıklarını da etkiler. Kimlikleri için fiziksel görünüme ve gençliğe bağımlı olan kişiler, yaşla birlikte özgüven kaybı yaşayabilirler (Block, Davidson ve Grumbs, 1981).

Üretkenlik üzerindeki vurgu, yaşçılığa katkıda bulunan bir diğer faktördür. Üretkenliğin ekonomik potansiyel açısından dar bir şekilde tanımlandığı unutulmamalıdır. Yaşam döngüsünün her iki ucu da çocukların ve yaşlıların verimsiz olarak görülmesidir. Orta yaşlılar, her iki grubun dayattığı yükleri taşıyor olarak algılanmaktadır. Ancak çocukların gelecekteki ekonomik potansiyelin sahibi oldukları görülüyor. Bir bakıma bu yaş grubu ekonomik bir yatırım olarak görülüyor. Ekonomik

olarak, yaşlılar finansal bir yükümlülük olarak algılanmaktadır. Bu, yaşlıların verimsiz olduğu anlamını taşımamaktadır. Bununla birlikte, emekli olduktan sonra, yaşlı yetişkin artık toplumda ekonomik olarak üretken olmadığı ve dolayısıyla değerinin düşürüldüğü ortaya çıkmaktadır (Traxler, 1980).

Şentürk (2018), günümüzde yaşlıların daha iyi anlaşılabilmesi için analizinde kuşak kavramını kullanmaktadır. Günümüz kuşağındaki yaşlıların yaşam biçimi ve alışkanlıklar açısından daha önceki yaşlı gruplarından farklı olduğunu öne sürmektedir. Özellikle, dönem olarak 1945-1964 yılları arasında doğan kuşaktaki yaşlıların, kendilerinden önce gelen kuşaktaki yaşlılardan farklı özelliklere sahip olduklarını söylemektedir. Bu kuşağı oluşturan günümüzdeki yaşlılarının daha hareketli, daha iyi fizik ve sağlık koşullarına sahip olduklarını belirtmektedir. Kendi işlerini kendileri yapma eğilimlerini, onların önemli bir özelliği olarak saymaktadır. Yeni yaşlıların piyasa için anlamını ortaya koymaktadır. Bu yaşlıların daha önceki yaşlı kuşaklara oranla pazar açısından taşıdığı önem üzerinde durmaktadır. Bu durumu “gümüş ekonomi” kavramı üzerinden açıklamaktadır. Böylece, yaşlıların üretim ve tüketim potansiyellerini değerlendirmektedir.

Rosencranz ve McNevin’in (1969) yapmış oldukları araştırmaya göre, bireylerin yaşlılara karşı olumsuz tutumlarının yaşlılarla sürekli zaman geçirme ve onlarla çalışma yoluyla azaltılabileceği öne sürülmüştür. Bununla birlikte, yaşlı tutumları üzerinde büyük bir toplumsal etkinin varlığı söz konusudur. Bu nedenle, bu toplumsal etkiler azalınca kadar, yaş ayrımcılığı ortadan kalkmayacaktır. Örneğin, ölüm ve dolayısıyla yaşlanma korkusu bir şekilde toplumsal olarak ele alınmazsa, daha genç bireyler yaşlı nüfusu kendilerinden bir şekilde farklı anlamaya çalışacaklardır. Kendilerinin yaşlılardan farklılaşması, onları ölüm gerçeğinden korumaya hizmet edecektir. Çünkü, insanın bedenselliği varoluşsal ve ontolojik boyutları ile ilgili birtakım fiziksel özellikler ve sınırlamalara sahiptir.

Bunun yerine hem bireysel hem de sosyo-kültürel düzeyde var olan yaşlanmayla ortaya çıkan bağlamları ve çelişkileri kabul etmenin ve keşfetmenin daha iyi olduğu iddia edilmektedir. Bu bağlamda yaşçılık, sağlığın sunulmasında, istihdam uygulamalarında, mal ve hizmetlerin sunumunda kültürel katılımda, ayrımcılık veya dışlanma örneklerini belirlemeye hizmet eden kullanımları içeren bir kavramdır. Yaşçılığın bu yönü, bir nevi bireyler yaşlandıkça ve emekliliğe yaklaştıkça onların fırsatlar yönünden kısıtlandığını göstermektedir. Bu durum bir anlamda, üçüncü çağın kültürlerini tanımlayan yaşlanmaya karşı bir direnç olarak görünmektedir. Dördüncü çağ ise bu son terimin toplumun karşı karşıya olduğu ikilemleri ele alırken daha analitik anlam ifade ettiğini göstermektedir. Devletin, pazarların ve kültürün faaliyet gösterdiği alanlarda yaşlılığın sunduğu anlamların çokluğunu ve yaşın kendisinin yabancılaştırıcı ve baskıcı olma kapasitesini kabul ederek, onun içsel belirsizlikleri ve sınırlamaları daha iyi keşfedilebilmektedir (Hidds & Gilleards, 2020).

Butler’e göre (1969) yaşçılık, “insanların yaşlı yetişkinlerin sosyal problemlerini ve koşullarını doğru bir şekilde değerlendirmesini ve bunlara yanıt vermesini engelleyen çok çeşitli stereotipleri ve bir dizi tutumu” içermektedir. Ona göre, yaşçılık ırkçılık ve cinsiyetçilik de olduğu gibi bir önyargı ya da baskı biçimidir. Bu biçimin nesnesi olan yaşlıların yaşamlarını sınırlamakta, genç ve yaşlı algısını da şekillendirmektedir. Bu kavram, öncelikle yaşlılara karşı olumsuz algılara ve kuşaklar arası yaşamda neler yapılması gerektiğine dayanmaktadır. Yaşçılık, yaşlı bireylere karşı ilgisizliğe, kötü muameleye ve diğer yaş grupları için kabul edilemez olan faaliyetlere tolerans gösterilmesine katkıda bulunabilir. İletişim kurma biçimlerinin nasıl sürdürüldü de toplumun yaşlı yetişkinler hakkındaki tutumları konusunda bilgi vermektedir. Yaşçılığa dayanan dil, yaş grubuna göre birey olarak değil mülk, mal ya da nesne olarak davranılmasına izin vermektedir. Eski Yunanlıların yaşlı bireylerle ilgili birbirine karşıt iki görüşü ve bunun sonucunda yaşlılığın olası kaynakları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, yaşlı birey “bilişsel ve diğer gerilemeler gösteren gülünç kişi”dir. Diğeri, “deneyim ve bilgelik açısından zengin bilge yaşlı kişi” (örneğin, bilge, şefkatli...vb) olmaktadır. Bu ayrım iki stereotipe özgü pozitif ve negatif tutumlar bağlamında yaş ayrımcılığını gösterir. Bu durumda yaşa bağlı ayrımcı dil, zihinsel ve fiziksel kırılabilirliği çağrışımlarını taşıyabilir.

Bu sebeple örneğin homojenleşen “yaşlılar” terim kullanımındaki dil, "yaşlılarımız" ya da "sevdikleriniz" gibi alternatif terimlerin kullanımıyla yer değiştirebilir.

Bu doğrultuda çalışma, COVID-19 pandemi sürecinde yaşçılık (ageism) tutumlarını, Sosyoloji öğrencileri örneğinde analiz etmeyi hedeflemektedir. Bilindiği üzere bu süreç boyunca kısıtlamalar, özellikle 20 yaş ve altı ile 65 yaş ve üzeri olmak üzere iki grup üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu durum, ötekileşme, yalnızlaşma, yaş durumu belirginliği, fizyolojik olarak sağlıklı beden unsurlarını ister istemez ön plana çıkarması sebebiyle belli yaş gruplarında duygusal bir tahribata neden olabilmektedir. Bu sebeple yaşçılık konusuna ilişkin süreç içerisindeki belki de en çok mağduriyet yaşayan grup olarak nitelendirilebilecek yaşlı bireylerin durumunu, çalışmanın hedefi açısından Sosyoloji öğrencilerinin bakışında değerlendirmek oldukça önemli görünmektedir.

YÖNTEM

Çalışmanın yapılabilmesi için öncelikle T.C. Sağlık Bakanlığı'nın Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 06.09.2020 tarihinde resmi olarak onay alınmıştır. Sonrasında, Sinop Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'na başvurulmuştur. İnsan Araştırmaları Etik Kurulunun 06.11.2020 tarihli ve 2020-111 sayılı kararı gereğince; araştırmanın Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Yönergesine uygun olduğunun kabulüne karar verilerek etik açıdan bir sakınca olmadığı bildirilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, betimsel tarama (Survey) modeli üzerine temellendirilmiştir. Betimsel araştırma, mevcut olayların daha öncesinde yaşanan olay ve şartlarla ilişki biçimlerini ön planda bulundurarak, durumlar arasındaki etkileşimi açıklama hedefini taşımaktadır (Kaptan, 1998). Bu çalışmada, genel tarama modellerinden ve ilişkiyel tarama modelinden yararlanılmıştır. Odak nokta olarak iki ve daha çok sayıdaki değişkenin birlikte değişim derecesinin belirlenmesi hedeflenmiştir (Karasar, 2009).

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, Sinop Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü öğrencileri (2019-2020 Eğitim Öğretim Yılı 174 öğrenci), örneklemini ise Sosyoloji Bölümü'nde öğrenim gören toplam 165 öğrenci (32 kadın, 133 erkek) oluşturmaktadır. Çalışmada Sosyoloji bölümünü temsil edecek şekilde basit tesadüfi yöntemle örneklem sayısına ulaşılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan anket iki bölümden oluşmaktadır. Anketin ilk bölümünde “Kişisel Bilgi Formu” ikinci bölümde ise “Yaşlı Ayrımcılığı Ölçeği” bulunmaktadır. Çalışma doğrultusunda veri toplama süresi içerisinde gerekli izinler alınarak, çalışma katılım sağlayanların gönüllülüğü, öğrencilerin verdikleri yanıtların gizliliği, çalışmadan istedikleri zaman çekilebileceklerine ilişkin öğrencilere bilgi verilmiş ve ölçekle ilgili genel bilgiler açıklanmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan anket iki bölümden oluşmaktadır. Anketin ilk bölümünde “Kişisel Bilgi Formu” yer almaktadır. Araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Kişisel Bilgi Formunda katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin yaş, cinsiyet, sınıf, aile tipi, yaşadığı yer bilgilerini içeren toplamda 5 soru ve Covid-19 sürecine ilişkin aynı evde 65 yaş üstü bireyle yaşama deneyimi, COVID-19 sürecinde en fazla etkilenen nüfus, COVID-19 sürecinde 65 ve yaş üzeri bireylere yönelik kısıtlayıcı tedbirler, COVID-19 sürecinde sokağa çıkma yasağının 65 yaş ve üzeri bireyleri nasıl etkilediği, COVID-19 sürecinde yaşçılık konusunda hangi kitle iletişim aracının daha etkili rol oynadığı, COVID-19 sürecinde yaşçılık konusunda etkin olduğu düşünülen kitle iletişim araçlarının 65 yaş ve üzeri bireyleri nasıl etkilediği görüşlerini içeren toplam 6 soru bulunmaktadır.

İkinci bölümde ise “Yaşlı Ayrımcılığı Ölçeği” bulunmaktadır. “Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği” homojen ve üç boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutları; ölçek maddelerinin oluşturulmasında

katkı veren uzmanlar tarafından maddelerin içerikleri dikkate alınarak adlandırılmıştır: 1. Boyut Yaşlının Yaşamını Sınırlama: Toplumun yaşlı bireyin sosyal yaşamını sınırlamaya ilişkin inanç ve algılarıdır (5, 38, 35, 22, 28, 1, 34, 31 ve 25 no'lu maddeler). 2. Boyut Yaşlıya Yönelik Olumlu Ayrımcılık: Toplumun yaşlı bireye yönelik olumlu inanç ve algılarıdır (24, 9, 13, 8, 2, 37, 33 ve 4 no'lu maddeler). 3. Boyut Yaşlıya Yönelik Olumsuz Ayrımcılık: Toplumun yaşlı bireye yönelik olumsuz inanç ve algılarıdır (27, 19, 26, 3, 29 ve 18 no'lu maddeler). Yapılan madde ve faktör analizlerinin sonuçları, “Yaşlı Ayrımcılığı Ölçeği”nin cronbach alfa değerlerinin uygun olduğunu göstermektedir (Vefikuluçay ve Terzioğlu, 2008). Çalışmada tekrar eden cronbach alfa değerleri sırasıyla, yaşlının yaşamını sınırlama 0,619; yaşlıya yönelik olumlu ayrımcılık 0,741; yaşlıya yönelik olumsuz ayrımcılık 0,685; yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeği toplam 0,667 olarak tespit edilmiştir.

Ankette yer alan sorular, “Google Form” aracılığıyla hazırlanmış olup, anketin katılımcılara daha kolay ulaşması hedeflenmiştir. Öğrencilerin e-posta adreslerine ve mesaj olarak anketin tanıtım metni ve online form linki gönderilmiştir. Anket bir hafta boyunca erişime açık kalmış, veri girişinin sonlanmasıyla anket durdurulmuş ve veri seti istatistiksel analiz için hazır hale getirilmiştir.

Verilerin Analizi

Anket formu ile öğrencilerden elde edilen bilgiler, “SPSS 22.0 V.” istatistik paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Veriler paket programına girildikten sonra hatalı ve eksik veriler kontrol edilerek gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Daha sonra verilerin sıklıkları ve yüzdelere bakılmış, ortalamalar ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Araştırmada elde edilen verilere uygulanacak olan testlerin seçimi öncesinde hata terimlerinin normal dağılım gösterip göstermediği kontrol etmek amacı ile Shapiro-Wilk normallik testi uygulanmıştır ($p>0,05$). Ölçekten elde edilen puanlar için ikili karşılaştırmalarda Independent samples t-test, çoklu karşılaştırmalarda ise One-Way ANOVA ve Tukey HSD testinden yararlanılmıştır. Araştırma bulguların, (%), ortalama ve standart sapma olarak ifade edilmiş olup, $p<0,05$ önem seviyesinde anlamlı kabul edilmiştir.

BULGULAR

Çalışmanın demografik özelliklerine bakıldığında, cinsiyet faktörü açısından kadın (%80,6) ve erkek (%19,4) öğrencilerin oranlarının birbirine yakın olmadığı görülmektedir. Öğrencilerin yaşları 18-23 arasında değişmektedir ve ortalama yaş 20-21 ($S=61,2$)’dir. Öğrenciler arasında yaşadıkları yerin (%60,6) kent olduğunu belirtenler ilk sırada yer almaktadır. Öğrencilerin yarıdan fazlasının (%72,7) çekirdek aileye, %21,2’sinin geniş aileye, %6,1’inin ise tek ebeveynli aileye sahip oldukları saptanmıştır. Öğrenci sayısı toplamda 165 olup, 1. Sınıf 55 kişi (33,3), 2. Sınıf 53 kişi (32,1) ve 3. Sınıf 57 kişiden (34,5) oluşmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Cinsiyet	n	%
Kadın	133	80,6
Erkek	32	19,4
Yaş		
18-19 yaş	29	17,6
20-21 yaş	101	61,2
22-23 yaş	35	21,2
Sınıf		
1. Sınıf	55	33,3
2. Sınıf	53	32,1
3. Sınıf	57	34,5
Aile tipi		

Geniş aile	35	21,2
Çekirdek aile	120	72,7
Tek ebeveynli aile	10	6,1
Yaşadığı yer		
İl	100	60,6
İlçe	41	24,8
Köy	24	14,5
Aynı evde 65 yaş üstü bireyle yaşama deneyimi		
Evet	97	58,8
Hayır	68	41,2
COVID-19 sürecinde en fazla etkilenen nüfusa dair görüşler		
65 yaş ve üzeri tüm bireyler	11	6,7
Hem 65 yaş ve üzeri hem de kronik hastalığı olanlar	80	48,5
Kronik hastalığı olanlar	4	2,4
25 yaş ve altı	3	1,8
Hepsi	67	40,6
COVID-19 sürecinde 65 ve yaş üzeri bireylere yönelik kısıtlayıcı tedbirler alınmasını faydalı bulma konusundaki görüşler		
Evet	164	99,4
Hayır	1	0,6
COVID-19 sürecinde sokağa çıkma yasağının 65 yaş üzerinin nasıl etkiledi?		
Olumlu	16	9,7
Olumsuz	120	72,7
Hem olumlu hem olumsuz	29	17,6
COVID-19 sürecinde yaşçılık konusunda hangi kitle iletişim aracının daha etkili rol oynadığını düşünüyorsunuz?		
Televizyon	62	37,6
Sosyal medya	96	58,2
Telefon	7	4,2
COVID-19 sürecinde yaşçılık konusunda etkin olduğunu düşündüğünüz kitle iletişim araçları sizce 65 yaş ve üzerini nasıl etkiledi?		
Olumlu yönde	80	48,5
Olumsuz yönde	85	51,5
Toplam	165	100,0

Çalışmada öğrencilerin aynı evde 65 yaş ve üzeri bireyle yaşama deneyimi incelendiğinde evet yanıtını verenlerin sayısı 97 (%58,8) iken 68 kişi (%41,2) 65 yaş ve üzeri bireylerle birlikte yaşama deneyimi olmadığını ifade etmişlerdir (Tablo 1).

Öğrencilerin COVID-19 sürecinde en fazla etkilenen nüfusa dair görüşlerini sorgulayan sorulara da yer verilmiştir. Bu doğrultuda öğrencilerin COVID-19 sürecinde en fazla etkilenen nüfusun 65 yaş ve üzeri tüm bireyleri etkilediğini ifade edenlerin sayısı 11 kişi (6,7), hem 65 yaş ve üzeri hem de kronik hastalığı olanları etkilediğini düşünenlerin sayısı 80 kişi (48,5), sadece kronik hastalığı olanları etkilediğini düşünenlerin sayısı 4 (2,4), 25 yaş ve altı yaş grubunu etkilediğini düşünenlerin sayısı 3 (1,8) ve sayılan tüm maddeleri kapsayan hepsi cevabına verenlerin sayısı ise 67 (40,6) olmaktadır. Bu sonuçlara göre, Sosyoloji Bölümü öğrencileri ağırlıklı olarak COVID-19

sürecinde hem 65 yaş ve üzeri hem de kronik hastalığı olanların en fazla etkilenen nüfus olduğunu düşünmektedirler (Tablo 1).

COVID-19 sürecinde 65 ve yaş üzeri bireylere yönelik kısıtlayıcı tedbirler alınmasına yönelik bu tedbirlerin alınmasının faydalı olup olmadığına ilişkin görüşleri sorulduğunda, evet cevabını verenlerin sayısı 164 (99,4) ve hayır cevabını verenlerin sayısı 1 (0,6) olmaktadır. Bu durum Sosyoloji Bölümü öğrencilerinin COVID-19 pandemi sürecinde 65 ve yaş üzeri bireylere yönelik kısıtlayıcı tedbirler alınmasına yönelik tedbirlerin alınmasının faydalı olduğunu düşündüklerini ortaya çıkarmaktadır (Tablo 1).

COVID-19 sürecinde sokağa çıkma yasağının 65 yaş ve üzerindeki bireyleri nasıl etkilediği sorulduğunda, 120 kişi (72,7) olumsuz olarak cevap verirken 16 kişi (9,7) olumsuz etkilendiklerini düşünmektedir. Geriye kalan 29 kişi (17,6) ise hem olumlu hem olumsuz cevabını vererek her iki durumda da etkilenildiğini düşündüklerini ifade etmişlerdir (Tablo 1). COVID-19 sürecinde yaşlılık konusunda 65 yaş ve üzeri bireyler üzerinde en çok etkili olduğunu düşündükleri kitle iletişim aracı sosyal medya (96 kişi/58,2) olarak belirlenmektedir. Akabinde yaşlılık konusunda bir kitle iletişim aracı olarak televizyonun oldukça etkili olduğunu düşünen kişi sayısı 62 ve oranı 37,6 olmaktadır. Geriye kalan 7 kişi (4,2) ise telefonun yaşlı bireylere karşı yapılan ayrımcılık konusunda daha etkili bir kitle iletişim aracı olduğunu düşünmektedirler (Tablo 1).

Bu soruya bağlantılı olarak COVID-19 pandemi sürecinde yaşlılık konusunda etkin olduğu düşünülen kitle iletişim araçlarının 65 yaş ve üzeri bireyleri nasıl etkilediği sorusuna öğrencilerin cevapları birbirine oldukça yakın ortaya çıkmıştır. Yaşlı bireylerin kitle iletişim araçlarından olumsuz yönde etkilendiklerini düşünen kişi sayısı 85 (51,5) iken olumlu yönde etkilendiklerini düşünen kişi sayısı 80 (48,5) olmaktadır (Tablo 1).

Tablo 2. Katılımcıların Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği puan ortalamaları

Alt boyutlar	\bar{x}	S.s	Min.	Max.
Yaşlılığın yaşamını sınırlama	19,04	3,19	12,00	29,00
Yaşlıya yönelik olumlu ayrımcılık	29,59	4,40	12,00	27,00
Yaşlıya yönelik olumsuz ayrımcılık	15,65	3,69	6,00	27,00
Yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeği toplam	65,93	7,30	45,00	89,00
Toplam		165		

Öğrencilerin yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeği ile yaşlı yaşamını sınırlandırma, yaşlılara yönelik olumlu ayrımcılık, yaşlılara yönelik olumsuz ayrımcılık alt boyutlarına ilişkin minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma gibi tanımlayıcı istatistikler hesaplanmıştır. Çalışmada yaşlıların yaşamını sınırlandırma alt boyutunun en düşük puanı 12, en yüksek puanı 19'dur. Bu alt boyutun ortalaması 19.04 (S=3.19) olarak hesaplanmıştır. Yaşlılara yönelik olumlu ayrımcılık alt boyutunun ortalaması 29.59 (S=4.40) olup, alınan minimum puan 12 ve maksimum puan 27'dir. Yaşlılara yönelik olumsuz ayrımcılık alt boyutunun puanı 6-27 arasında değişmekte olup ortalaması 15.65 (S=3.69) olarak bulunmuştur. Yaşlı Ayrımcılığı Tutum ölçeğinin geneli için ortalama 65.93 (S=7.30) olup, alınan puan aralığı ise 45-89 arasında değişmektedir (Tablo 2).

Tablo 3. Katılımcıların cinsiyet değişkenine Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği puanları

Alt boyutlar	Cinsiyet	n	\bar{x}	S.s	t	p-değeri
Yaşlılığın yaşamını sınırlama	Kadın	133	18,90	3,25	-1,101	0,273
	Erkek	32	19,59	2,93		

Yaşıya yönelik olumlu ayrımcılık	Kadın	133	29,15	4,43	-2,691	0,008
	Erkek	32	31,44	3,80		
Yaşıya yönelik olumsuz ayrımcılık	Kadın	133	15,56	3,60	-,653	0,515
	Erkek	32	16,03	4,07		
Yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeği toplam	Kadın	133	65,37	7,38	-2,047	0,042
	Erkek	32	68,28	6,54		
Toplam		165				

Araştırma cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeği toplam puanı ve yaşlıya yönelik olumlu ayrımcılık alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Elde edilen veriler sonucunda; erkek bireylerin puanları kadın bireylere göre daha yüksek bulunmuştur. Yaşlıların yaşamını sınırlama ve yaşlıya yönelik olumsuz ayrımcılık alt boyutunda ise istatistiksel olarak farklılık tespit edilememiştir ($p < 0,05$; Tablo 3).

Tablo 4. Katılımcıların yaş değişkenine göre Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği puanları

Alt boyutlar	Yaş	n	\bar{x}	S.s	F	p-değeri
Yaşlıların yaşamını sınırlama	18-19 yaş	29	17,86	2,36	1,318	0,271
	20-21 yaş	101	19,26	3,47		
	22-23 yaş	35	19,37	2,77		
Yaşıya yönelik olumlu ayrımcılık	18-19 yaş	29	30,76	2,80	1,029	0,360
	20-21 yaş	101	29,26	4,80		
	22-23 yaş	35	29,60	4,19		
Yaşıya yönelik olumsuz ayrımcılık	18-19 yaş	29	14,76	3,64	,197	0,821
	20-21 yaş	101	15,82	3,90		
	22-23 yaş	35	15,89	3,02		
Yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeği toplam	18-19 yaş	29	65,17	5,59	2,438	0,091
	20-21 yaş	101	66,05	7,78		
	22-23 yaş	35	66,23	7,25		
Toplam		165				

Araştırmada yaş değişkeni açısından Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeğinin alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlılık tespit edilememiştir ($p > 0,05$; Tablo 4).

Tablo 5. Katılımcıların sınıf değişkenine göre Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği puanları

Alt boyutlar	Sınıf	n	\bar{x}	S.s	F	p-değeri
Yaşlıların yaşamını sınırlama	1. Sınıf	55	18,56	3,05	2,286	0,105
	2. Sınıf	53	18,75	3,22		
	3. Sınıf	57	19,75	3,23		
Yaşıya yönelik olumlu ayrımcılık	1. Sınıf	55	29,84	3,30	,306	0,737
	2. Sınıf	53	29,74	5,19		
	3. Sınıf	57	29,23	4,57		
Yaşıya yönelik olumsuz ayrımcılık	1. Sınıf	55	15,47	3,92	2,164	0,118
	2. Sınıf	53	15,00	3,72		
	3. Sınıf	57	16,42	3,34		
Yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeği toplam	1. Sınıf	55	65,56	6,59	,969	0,382
	2. Sınıf	53	65,17	6,65		

	3. Sınıf	57	67,00	8,44
Toplam		165		

Araştırmada sınıf değişkeni açısından Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeğinin alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlılık tespit edilememiştir ($p>0,05$; Tablo 5).

Tablo 6. Katılımcıların yaşadığı yer değişkenine göre Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği puanları

Alt boyutlar	Yaşadığı yer	n	\bar{x}	S.s	F	p-değeri
Yaşının yaşamını sınırlama	İl	100	19,02	3,24	,782	0,459
	İlçe	41	18,68	2,99		
	Köy	24	19,71	3,36		
Yaşlıya yönelik olumlu ayrımcılık	İl	100	29,20	4,53	1,596	0,206
	İlçe	41	29,76	4,27		
	Köy	24	30,96	3,88		
Yaşlıya yönelik olumsuz ayrımcılık	İl	100	15,29 ^a	3,60	8,236	0,001
	İlçe	41	14,95 ^a	3,15		
	Köy	24	18,33 ^b	3,87		
Yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeği toplam	İl	100	65,08 ^a	6,52	6,416	0,002
	İlçe	41	65,22 ^a	7,94		
	Köy	24	70,71 ^b	7,71		
Toplam		165				

Araştırma katılımcıların yaşadığı yer değişkeni açısından incelendiğinde yaşlıya yönelik olumsuz ayrımcılık ve yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeği toplam puanı anlamlılık göstermektedir ($p<0,05$). Yaşının yaşamını sınırlama ve yaşlıya yönelik olumlu tutum alt boyutlarında ise istatistiksel bir farklılık tespit edilememiştir ($p>0,05$; Tablo 6).

Tablo 7. Katılımcıların aile tipi değişkenine göre Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği puanları

Alt boyutlar	Aile tipi	n	\bar{x}	S.s	F	p-değeri
Yaşının yaşamını sınırlama	Geniş	35	19,23	3,51	2,670	0,072
	Çekirdek	120	19,17	3,11		
	Tek ebeveynli	10	16,80	2,30		
Yaşlıya yönelik olumlu ayrımcılık	Geniş	35	30,80 ^a	4,02	6,751	0,002
	Çekirdek	120	29,61 ^a	4,21		
	Tek ebeveynli	10	25,20 ^b	5,51		
Yaşlıya yönelik olumsuz ayrımcılık	Geniş	35	16,29	4,05	1,668	0,192
	Çekirdek	120	15,61	3,57		
	Tek ebeveynli	10	13,90	3,48		
Yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeği toplam	Geniş	35	68,17 ^a	7,77	8,402	0,001
	Çekirdek	120	65,95 ^a	6,94		
	Tek ebeveynli	10	57,90 ^b	3,67		
Toplam		165				

Çalışmada öğrencilerin aile tipleri değişkenine göre yaşlı ayrımcılığı ölçeği ve ölçeğin alt boyutları toplam puanları incelendiğinde, yaşlıya yönelik olumlu ayrımcılık ve yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeği toplam puanı anlamlılık göstermektedir ($p<0,05$). Yaşının yaşamını sınırlama ve yaşlıya

yönelik olumsuz ayrımcılık alt boyutunda istatistiksel olarak farklılık tespit edilememiştir ($p>0,05$; Tablo 7).

Tablo 8. Katılımcıların 65 yaş üstü ile yaşama durumuna göre Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği puanları

Alt boyutlar		n	\bar{x}	S.s	t	p-değeri
Yaşlılığın yaşamını sınırlama	Evet	97	19,22	3,29	,865	0,388
	Hayır	68	18,78	3,06		
Yaşlıya yönelik olumlu ayrımcılık	Evet	97	30,03	4,50	1,531	0,128
	Hayır	68	28,97	4,20		
Yaşlıya yönelik olumsuz ayrımcılık	Evet	97	16,33	3,69	2,899	0,004
	Hayır	68	14,68	3,48		
Yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeği toplam	Evet	97	67,24	7,19	2,798	0,006
	Hayır	68	64,07	7,08		
Toplam		165				

Tablo 8’de öğrencilerin 65 yaş üstü ile yaşama değişkenine göre yaşlı tutum ölçeği ve alt boyut puanları incelendiğinde yaşlıya yönelik olumsuz ayrımcılık ve yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeği toplam puanı istatistiksel olarak anlamlılık göstermektedir ($p<0,05$). Yaşlılığın yaşamını sınırlama ve yaşlıya yönelik olumlu ayrımcılık alt boyutlarında ise istatistiksel bir farklılık görünmemektedir ($p>0,05$; Tablo 7).

SONUÇ

Çalışmada demografik faktörlere ve kişisel bilgi formuna ilişkin verilerin sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin yaşları 18-23 arasında değişmektedir. Öğrenciler arasında yaşadıkları yerin (60.6) kent olduğunu belirtenler ilk sırada yer almaktadır. Öğrencilerin yarısından fazlasının (72.7) çekirdek aileye, %21,2’sinin geniş aileye, %6.1’inin ise tek ebeveynli aileye sahip oldukları saptanmıştır. 1. Sınıf 55 kişi (33,3), 2. Sınıf 53 kişi (32,1) ve 3. Sınıf 57 kişiden (34,5) oluşmaktadır.

Aynı evde 65 yaş ve üzeri bireyle yaşayanların sayısı 97 (58,8) olarak belirlenmiştir. Öğrenciler, COVID-19 sürecinde en fazla etkilenen nüfusun çoğunlukla (80 kişi/48,5) hem 65 yaş ve üzeri hem de kronik hastalığı olanları etkilediğini düşünmektedir. 65 ve yaş üzeri bireylere yönelik kısıtlayıcı tedbirler alınmasına ilişkin görüşler sorulduğunda, evet cevabını verenlerin sayısının 164 (99,4) olduğu görülmektedir. COVID-19 pandemi sürecinde sokağa çıkma yasağının 65 yaş ve üzerindeki bireyleri çoğunlukla (120 kişi/72,7) olumsuz etkilediğini düşünmektedirler. COVID-19 sürecinde yaşçılık konusunda 65 yaş ve üzeri bireyler üzerinde en çok etkili olduğunu düşündükleri kitle iletişim aracı sosyal medya (96 kişi/58,2) olarak belirlenmiştir. Bu durum yeni kitle iletişim araçları içerisinde yer alan sosyal medyanın belirgin bir şekilde toplumsal değişimin dinamiklerini doğrudan etkileyen bir unsur olduğunu göstermektedir. Yaşlı bireylerin kitle iletişim araçlarından olumsuz yönde etkilendiklerini düşünen kişi sayısı 85 (51,5) iken olumlu yönde etkilendiklerini düşünen kişi sayısı 80 (48,5) olmaktadır.

Çalışmanın ölçek kısmındaki verilerin sonuçlarına bakıldığında, yaşlıların yaşamını sınırlandırma alt boyutunun en düşük puanı 12, en yüksek puanı 19’dur. Bu alt boyutun ortalaması 19.04 ± 3.19 olarak hesaplanmıştır. Yaşlılara yönelik olumlu ayrımcılık alt boyutunun ortalaması 29.59 ($S=4.40$) olup, alınan minimum puan 12 ve maksimum puan 27’dir. Yaşlılara yönelik olumsuz ayrımcılık alt boyutunun puanı 6-27 arasında değişmekte olup ortalaması 15.65 ($S=3.69$) olarak bulunmuştur. Yaşlı Ayrımcılığı Tutum ölçeğinin geneli için ortalama 65.93 ($S=7.30$) olup, alınan puan aralığı ise 45-89 arasında değişmektedir.

Cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeği toplam puanı ve yaşlıya yönelik olumlu ayrıcalık alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Elde edilen verilere göre kadınların yaşçılığa karşı tutumlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Yaş değişkeni açısından Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeğinin alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlılık tespit edilememiştir ($p > 0,05$; Tablo 4). Araştırma katılımcıların yaşadığı yer değişkeni açısından incelendiğinde yaşlıya yönelik olumsuz ayrımcılık ve yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeği toplam puanı anlamlılık göstermektedir ($p < 0,05$). Yaşının yaşamını sınırlama ve yaşlıya yönelik olumlu tutum alt boyutlarında ise istatistiksel bir farklılık bulunmamıştır ($p > 0,05$; Tablo 6).

Sınıf değişkeni açısından Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeğinin alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlılık tespit edilememiştir ($p > 0,05$; Tablo 5). Katılımcıların yaşadığı yer değişkeni açısından incelendiğinde yaşlıya yönelik olumsuz ayrımcılık ve yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeği toplam puanı anlamlılık göstermektedir ($p < 0,05$).

Yaşının yaşamını sınırlama ve yaşlıya yönelik olumlu tutum alt boyutlarında ise istatistiksel bir farklılık tespit edilememiştir ($p > 0,05$; Tablo 6). Öğrencilerin 65 yaş üstü ile yaşama değişkenine göre yaşlı tutum ölçeği ve alt boyut puanları incelendiğinde yaşlıya yönelik olumsuz ayrımcılık ve yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeği toplam puanı istatistiksel olarak anlamlılık göstermektedir ($p < 0,05$). Yaşının yaşamını sınırlama ve yaşlıya yönelik olumlu ayrımcılık alt boyutlarında ise istatistiksel bir farklılık görünmemektedir ($p > 0,05$; Tablo 7).

Sonuç olarak, çalışmanın verilerinden elde edilen bulgular yaşçılık ile karşı karşıya olan yaşlı bireylerin deneyimlerine stereotip tehdidi altında olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Çünkü COVID-19 Pandemi sürecinde en çok öne çıkan konular “beden”, “sağlık” ve “ölüm” olmaktadır. Bu sebeple yaşlı birey bu üç tema etrafında en dezavantajlı yaş grubunu oluşturmaktadır.

Sağlıklı yaşlı birey ve kronik rahatsızlığı olan yaşlı birey ayrımının dahi vuku bulduğu bu süreçte, bütün 65 yaş ve üstü bireyler risk grubu içerisinde değerlendirilmişlerdir. Sosyoloji öğrencilerinin sorulara verdikleri cevaplar doğrultusunda 65 yaş ve üstü ayrıca kronik rahatsızlıkları olan bireylerin COVID-19 Pandemi sürecinde en dezavantajlı grup olarak görüldüğü söylenebilir. Ayrıca, bu süreçte yaşçılığın kitle iletişim araçlarının türüne ve etkisine göre değiştiği de görülmektedir. Kitle iletişim araçlarının içerisinde yer alan ve özellikle günümüz toplumlarında artık vazgeçilemez bir yere sahip olan sosyal medyanın belirleyici bir güç olduğu tespit edilmektedir. Bu süreç, yaşlı bedenlerin dezavantajlı durumunu ön plana çıkarmaktadır. Çalışmanın bulguları, bu süreç içerisinde öğrencilerin yaşlı bireylere karşı tutumlarının anlamlı ve bakış açılarının korumacı olduğu sonucunu göstermektedir.

Kaynakça

- Barkas, S. (2011). Still working: Economy forcing retirees to re-enter workforce. The Desert Sun. Retrieved from. Erişim adresi: <http://www.mydesert.com>.
- Block, M. R., Davidson, J. L., & Grambs, J. D. (1981). Women over forty: Visions and realities. Springer series: Focus on women, 4. New York: Springer Publishing Company.
- Butler, R. N. (1969). Age-ism: Another Form of Bigotry. The Gerontologist, 9(4), 243–246.
- Butler, R. N. & Lewis, M. L. (1977). M. Aging and Mental Health. St. Louis: C. V. Mosby.
- Calasanti, T. (2008). A feminist confronts ageism. Journal of Aging Studies, 22(2), 152-157.
- Hiddis & Gilleards, (2020). The ideology of ageism versus the social imaginary of the fourth age: two differing, Ageing & Society, 40, 1617–1630.
- Kaptan, S. (1998). Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri, Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri.
- Karasar, N. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kastenbaum, R. (1973). On the Future of Death: Some Images and Options. Sage Journals, 3(4), 307-318.

- LCO (2020). Ageism: Concepts and Theories, Erişim adresi: <https://www.lco-cdo.org/en/our-current-projects/a-framework-for-the-law-as-it-affects-older-adults/older-adults-funded-papers/ageism-and-the-law-emerging-concepts-and-practices-in-housing-and-health/ii-ageism-concepts-and-theories/>
- Macnicol, J (2009). Analysing ageism and age discrimination, London School of Economics and Political Science, 3-47.
- Rosencranz, H.A., & McNevin, T.E. (1969). A factor analysis of attitude toward the aged. *The Gerontologist*, 9, 55-59.
- Quénart, A. & Charpentier, M. (2012). Older women and their representations of old age: A qualitative analysis. *Ageing and Society*, 32(06), 983 – 1007.
- Reducing Stereotype Threat. (2008). Reducing Stereotype Threat Definitions. Erişim adresi: <https://www.reducingstereotypethreat.org/definition>
- Steele, C., & Aronson, J. (1995). Stereotype Threat and the Intellectual Test Performance of African Americans. *Journal of Personal and Social Psychology*, 797-811.
- Sürgevil, O. (2008). Farklılık Kavramına ve Farklılıkların Yönetimine Temel Oluşturan Sosyo-Psikolojik Kuramlar ve Yaklaşımlar. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(20), 111-124.
- Şentürk, Ü. (2018). Yaşlılık Sosyolojisi, Yaşlılığın Toplumsal Yörüngeleri. Bursa: Dora Basım Yayın.
- Timurtürkan, M. ve Demez, G (2018). Bir Toplumsal İktidar Alanı Olarak Beden ve Yaşlanan Bedenin Yeniden İnşası. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), 441-456.
- Traxler, A. J. (1980). Let's get gerontologized: Developing a sensitivity to aging. The multi-purpose senior center concept: A training manual for practitioners working with the aging. Springfield, IL: Illinois Department of Aging.
- Vefikuluçay D. ve Terzioğlu F. (2011) Development and psychometric evaluation of ageism attitude among the university students. *Turkish Journal of Geriatrics*, 14(3), 259-268.
- WHO (2020). Ageing and Life-Course, Erişim adresi: <https://www.who.int/ageing/ageism/en/>
- Zizek, S. (2020). *Pandemic! Covid-19 Shakes the World*. New York: OR Books.